

LITERÁRNÍ PŘEHLED

Legionářská literatura: „Cestami odboje“. (Jak žily a táhly čsl. legie.) Hlavní redaktor Ad. Zeman. Nakl. „Pokrok“ v Praze.

Díl I. Z rakouských pout ke svobodě. 1928. Stran 475. V úvodě slibuje redakce, že pětidílné toto dílo bude ilustrovaným sborníkem článků různých autorů a obrazem toho, v jakém prostředí krajinném i kulturním rozvíjela se naše zahraniční revoluce za světové války, jak a kde žili, bojovali a umírali čsl. revolucionáři a jaké dobrodružné cesty museli podniknouti, než se dostali k svému cíli — osvobození vlasti. — Autor každého článku, ať literát nebo prostý dobrovolník, odpovídá za svoji práci sám. Dílo chce býti kolektivním sborníkem celého čsl. boje za samostatnost.

Počáteční tři články prvního dílu jsou věnovány představitelům našeho odboje. Jsou to články: V. V. Škraha o Masarykově činnosti za války, A. Zemana o generálu Štefáníkovi a J. Dýmy o revoluční cestě dra Ed. Beneše. Následují pak 42 práce různých autorů, kteří vypravují o svém životě v rakouské armádě a o způ-

sobu příchodu do zajetí. V 26 článcích jest popisován příchod do Ruska, v 10 do Italie, v 5 do Srbska a v jednom do Rumunska. Práce vesměs bývalých příslušníků rakousko-uherské armády a později čsl. zahraničního vojska dávají čtenáři nahlédnouti do pestrých osudů pisatelů a dokumentují těžký způsob odboje proti Rakousku a nebezpečný přechod do zajetí.

Mezi jednotlivé články vloženo jest šest vzpomínek našich zahraničních krajanů z Francie, Ruska, Ameriky, Anglie a Austrálie, kteří vstoupili dobrovolně do dohodových armád a byli později zařazeni do československého vojska. Zajímavé jsou i zmínky o počátcích československého odboje proti Rakousku ve Švýcařích a v Americe.

Hlavní redaktor doplnil knihu čtyřmi informačními pracemi o Haliči, Bukovině, Bosně, Hercegovině a o rakousko-srbském bojišti. Celé knize bylo by bývalo velmi prospěšno, kdyby byla redakce těmto článkům a některým příspěvkům věnovala více péče.

Dobře vybrané obrázky jsou účelně zařazeny, že vždy odpovídají textu.

Díl II. V zajetí. 1927. Stran 492. V této knize jsou shromážděny příspěvky 77 autorů, kteří popisují své utrpení v zajetí, počátky revoluční činnosti v zajateckých táborech a odchod do československého vojska. Práce jsou sestaveny podle zemí, v nichž se naši krajané za války ocitli.

První část obsahuje 15 příspěvků popisujících utrpení našich lidí v srbském zajetí, během smutného ústupu srbské armády a hrozná strádání za zimního pochodu přes Albanii k moři.

V druhé a největší části shromážděno jest 57 větších i menších článků a vypravování o dlouhé cestě do ruského zajetí, o namáhavých pracích a organizaci zajatců a o odchodu do vojska. Naši lidé dostali se jako zajatci do nejzapadlejších koutů širé Rusi, jedněm vedlo se špatně, některým však velmi dobře. Pracovali ve městech, v továrnách, dolech, přístavech i na venkově v odlehklých vesničkách, na stepích asijských, na stavbách železnic a průplavů.

Třetí část tvoří 18 prací z per bývalých zajatců v Itálii. Pisatelé vypravují v nich o tvrdém režimu v různých italských zajateckých táborech, o životě na ostrově Asinara, kam původně byly svezeny zbytky zajatců ze Srbska, o vlasteneckém zánicení, s jakým naši lidé hlásili se do vojska, a o životě československého dobrovolnického sboru v Itálii.

Ve čtvrté nejmenší části jsou obsaženy jen tři vzpomínky na život našich lidí v zajetí ve Francii. Autoři těchto článků zažili pochod, hladu ze Srbska přes Albanii a cestu přes italskou Asinaru do Francie.

Na konci knihy zařazeny jsou dvě vzpomínky na zajatecký život v Rumunsku a v Řecku.

Celá tato sbírka příspěvků a prací autorů různého vzdělání bude velmi cennou pomůckou pro poznání prvých počátků československého boje za samostatnost a krutého života zajatců, z nichž se hlavně rekrutovalo naše revoluční vojsko za světové války. Články jsou psány s touhou po pravdivém vyličení událostí a jsou proto cenným historickým materiálem. Škoda, že redakce lépe neupravila tyto práce a nepostarala se o odstranění některých věcných chyb.

Podobně jako v I. díle, i zde hlavní redaktor vsunul do knihy šest svých informačních článků o Albanii, Rusku, Turkestanu, Kirgizech a Tatařích. Rovněž i hojnost obrázků knihu doplňuje.

Díl III. Počátky odboje. 1927. Stran 412. Tento díl jest sbírkou sta

pětí článků a vzpomínek na boje československých dobrovolníků za samostatnost národa v době od počátku světové války až do jejího ukončení. Boje v Rusku jsou popsány až do bitvy u Bachmače včetně, protože vzpomínky na vystoupení našeho vojska proti bolševikům, to jest na boje ve východním Rusku a na Sibiři a na cestu do Vladivostoku budou sebrány ve IV. díle, který již vychází pod názvem Anabase.

Prvých 12 prací jsou vzpomínky na vznik, boje a život československé Družiny rozdělené po půlroci a četách po jednotlivých ruských divisech a armádních sborech s úkolem speciálních jednotek výzvědných. Čtenář nahlédne do života našich družiníků roztroušených po ruské frontě od rumunských hranic až do pinských bažin. Velmi cenný je příspěvek plukovníka B. Wuchterle o přechodu 28. pěšího pluku do ruského zajetí v Karpatech na půdě slovenské.

Dalších 26 článků obsahují vzpomínky na organizaci československé brigády, na slavnou bitvu u Zhorova, na boje během tarnopolského ústupu a na organizaci a život 1. československé divise na Ukrajině. Nejceněnější jsou v této části články zborovské a vzpomínky na návštěvu předsedy Národní rady československé profesora dr. Masaryka u 1. divise.

V osmi pracích jest obsažen popis tvoření se jednotek a popis života u pluků 2. československé divise utvořené v Borispoli, Pirjatině, Berezaně a Baryševce — místech na železnici z Kyjeva do Poltavy.

O bitvě u Bachmače a odchodu s Ukrajinou na východ dočte se čtenář ve 12 jiných článcích.

Vložené kapitoly o československém hnutí v Rusku od J. Dýmy jsou přehledem naší revoluční a organizační činnosti až do příchodu profesora Masaryka na Rus po ruském převratu.

Část francouzská zahájena jest přehledným článkem Lva Sychravy, za nímž zařazeno jest 21 článků z pera různých autorů francouzských čs. dobrovolníků, kteří vzpomínají na život prvních našich dobrovolníků v pochodovém pluku francouzské Cizinecké legie, kde hned na počátku války se významenali se svou rotou „Názdar“ u Remeše a v Artois. V jiných vzpomínkách dočítáme se o cestě obou transportů dobrovolníků z Ruska do Francie, o tvoření samostatného československého vojska a o bojích našich pluků v Alsasku, Champagni a Argonách.

Italská část obsahuje 21 prací po

pisujících hlavně výzvědnou činnost našich dobrovolníků v rámci italské armády, boje čs. vojska na rakouské frontě a osudy zajatých dobrovolníků. Jako poslední článek této části jest vzpomínka na československou domobranu v Itálii.

Na konci knihy zařazeny jsou dva články o účasti našich dobrovolníků v srbské armádě na soluňské frontě a jeden článek obsahující vzpomínky dobrovolníka z armády Spojených států severoamerických, jenž byl se svým plukem na Sibiři.

Jako v předchozích dílech i v tomto vybrané a dobře umístěné obrázky doplňují obsah knihy.

I u tohoto dílu nutno opakovati politování, že redakce nevěnovala více péče úpravě jednotlivých příspěvků a že nehleděla k tomu, aby tento díl byl úplnějším obrazem naší revoluční činnosti za hranicemi a bojů za československou samostatnost.

Škpt. J. Boháč.

Mjr. J. de Salins: „Rychlá metoda dresáže jezdeckého koně a skokana jednoduchými a účinnými prostředky“. (Tiskl Oberthur, Rennes — Ille et Vilaine. Cena 10 frs.)

Knih o ekvitaci je už tolik, že by se na první pohled zdálo zbytečným, doporučovati ještě nějakou novou. — A přece tak Revue de Cavalerie činí, pravíc, že kniha mjr. de Salins musí zaujmouti čestné místo v knihovně každého jezdce, jenž si dává na sobě záležeti. Proti jiným knihám má tu neocenitelnou výhodu, že se snadno a příjemně čte, ne jako mnohá jiná obsáhlá díla, pojednávající o téže věci. Sloh je barvitý, jasný a při tom obrazný. Čtouce knihu, vidíme takřka pohyby, které autor popisuje.

Autor popisuje metody, aby kůň šel dopředu, aby se sebral, aby uposlechl holení a otěží atd. Jsou to metody znamenitého jezdce, proslulého nejen mezi důstojníky, ale i na stadiích při hipických soutěžích.

Končí svou knihu radami, založenými na dlouhé zkušenosti: jak opravit koně vzpurného, bojácného, špatných návyků, zlomyslného a konečně jak vycvičiti koně pro concours hippique. Znamenitá je také část knihy, pojednávající o výcviku koně ve skoku.

P.

Prof. Dr. August Skalweit: Die deutsche Kriegsernährungswirtschaft. Stuttgart, Berlin und Leipzig 1927. Str. 277.

(Wirtschafts- und Socialgeschichte des Welt-Krieges. Deutsche Serie.)

Péči Carnegiovy nadace pro světový mír, oddělení pro otázky hospodářské a dějepisné, byly začaty po válce světové opět práce na tomto poli všeobecného badání.

Světová válka dodala tomuto studiu tak rozsáhlý materiál ze všech oborů lidského vědění, že se ukázalo nutným decentralisovati vědecké práce po všech zemích, které byly buď přímo nebo nepřímo válkou dotčeny.

Pro jednotlivé země byly zřízeny zvláštní vydavatelské výbory, které mají za úkol soustřediti alespoň pro počátek badání v oboru hospodářském a sociálně historickém své země.

Zpracování těchto monografií bylo pak svěřeno autorům, kteří svým významem, postavením a studiem mají obzvláštní odborné znalosti pro předmět jimi zpracovaný.

Dosud byla napsána obsáhlá díla, pojednávající o vlivu války na hospodářský, politický a sociální život těchto zemí: Ameriky, Belgie, Bulharska, Francie, Řecka, Japonska, Itálie, Jugoslavie, Holandska, Rakouska, Maďarska, Německa, Rumunska a Norvézka.

V serii Československa byly vydány: spis dr. Al. Rašina: Finanční politika Československa v prvním roce republiky a Vliv války na čs. národ, řada studií vedením prof. Dr. T. G. Masaryka.

V serii Německa, která obsahuje početně dosti silnou publikaci válečnou, stojí v popředí národohospodářská studie prof. dr. Augusta Skalweita „Výživa německého národa za války světové“.

Německo vstoupilo do války světové, jsouc po stránce výživy obyvatelstva naprosto nepřipraveno. Nebylo obzvláštních pohotovostních zásob, které by stát byl udržoval pro případ války a nebyl připraven ani určitý plán pro organizaci výživy národa za války.

Německo nepočítalo prostě s dlouho trvající válkou a spoléhalo příliš na soukromé zásoby a na domácí výrobu.

Domněnku o naprosté soběstačnosti zesílily nesprávné statistické údaje o sklizni, vydávané říšským statistickým úřadem.

Skoro každá statistika sklizni se skládala více méně na odhadech, avšak způsob, jak byla vybudována statistika sklizně v Německu, musil vésti k přeceňování vlastních zdrojů, určených k výživě obyvatelstva za války.

Důkazem, že statistika sklizně nebyla správná, byly výkazy mýlné o semletém obilí, podle kterých zůstalo v zemi ta-

kové množství nesemletého obilí, že by ho nebylo ani možno zkrmiti. Jakkoliv jednotlivci upozorňovali již v míru na vážnost doby, přece důvěra v krásný sen naprosté soběstačnosti byla v Německu tak velká, že i v kruzích národohospodářských, zemědělských, statistických, fyziologických a hygienických bylo plně přesvědčení, že se Německo může kdykoliv uživit z vlastních prostředků.

Když Anglie počala blokádu Německa, 16 německých odborníků z vědeckých kruhů vydalo v prosinci 1914 na veřejnost pamětní spis, který vzbudil neobyčejný rozruch a který byl po měsíce předmětem úvah jak v denním tisku, tak i ve vědeckých a veřejných shromážděních.

Ve spise byla vypočtena předválečná spotřeba potravin obyvatelstva na 859 bilionů kalorií, spotřeba krmiva na 184 bilionů kalorií.

Z celkových 2699 bilionů kalorií pocházelo podle výpočtů jen 281 bilionu, t. j. 10%, z ciziny.

A přece všechny tyto výpočty co do výsledků byly chybné. Pečlivě sestavené tabulky o kalorické hodnotě různých druhů potravin a krmiv podaly sice důkaz o neúnavné pili a důkladnosti německých učenců, avšak z výpočtů kalorické hodnoty nemělo Německo nic, neboť pro praktické řešení výživovacího problému neměla významu otázka, jak opatřit potřebné kalorie, nýbrž jak poskytnouti hladovějícímu obyvatelstvu tolik a tolik chleba, masa, bramborů, tuku, mléka, vajec a zeleniny, kterých bylo k přípravě denní stravy nevyhnutelně potřebí.

Spis pojednává podrobně o produkci a o konsumci důležitých obilnin, zdůrazňuje kritický nedostatek tuku, vzniklý zamezením dovozu ze zahraničí, jakož i nedostatkem vnitrozemské produkce.

Vlastní produkci tuků tvořily zvířecí tuky, t. j. z porážek, a máslo. Omezením chovu dobytka upadala sice produkce tuku, ale omezila se též spotřeba obilnin; naopak zase zvýšený chov dobytka zaručoval dostatek tuku, ale jinak měl neblahý vliv na spotřebu obilnin, neboť rolník v nedostatku jiného krmiva zkrmoval obilí. Tím byl utvořen čarovný kruh, z něhož bylo těžké východisko.

Jakkoli Německo v míru vykazovalo nadprodukcí brambor, přece po celou dobu války bylo v této okopanině pasivní, neboť většina plochy osázená v míru brambory byla za války oseta obilninami.

Německo jako národ s vysokými

spotřebními požadavky nežilo jen ze dne na den, nýbrž mělo v zemi určité zásoby, které sice nebyly státem organizovány, tvořily však ve skladech velkoobchodu značnou zálohu pro nepředvídané případy. Tyto zásoby nebyly jen u velkoobchodníků, ale též drobní obchodníci, kupci, závody koloniální, jakož i domácnosti měly při vzniku války určité zásoby, jejichž výše se sice nedala odhadnouti, avšak jejich existence byla pádně prokázána tím, že bylo možno až skoro do roku 1916 v obchodech skoro vše koupiti.

Mimo vojenské pohotovostní zásoby pro běžnou potřebu neměla státní správa žádných zásob. Ostatně zkušenosti války 1870—1871 nepožadovaly nutnosti udržování takových zásob, neboť tehdy válka sama trvala krátkou dobu a omezila se na Německo a Francii.

Proti udržování pohotovostních zásob proviantu bylo hlavně ministerstvo financí, neboť nechtělo uvolnit pro tyto účely potřebné úvěry.

Jen státní sekretář vnitra Klemens v. Delbrück jako jediný něm. státník uznal již v míru nutnost hospodářské mobilisace národa a uplatňoval snahy k sestavení spolehlivé statistiky zásob a zasazoval se, aby říšská správa udržovala dostatečné zásoby chlebovín, neboť správně usuzoval, že Německo v jistých obdobích, a to z jara a v létě, jest odkázáno zcela na dovoz těchto výrobků z ciziny.

Jeho návrhů a rad nebylo však dbáno a pozdě po vyhlášení mobilisace snažilo se Německo koupiti lodní náklady obilí, ležící v Rotterdamě.

Vypuknutím války nastala nová obchodně-politická situace v Německu. Veškerá obchodní cla na obilí, krmiva, dobytek, maso, tuky, máslo, sýry, vejce a na mouku byla zrušena a zakázán vývoz a průvoz těchto předmětů.

Německá výživovací základna byla sice rozšířena obsazením nových území, avšak velkého a stálého zisku z těchto území Německo nemělo.

Armáda sama spotřebovala pro sebe mnoho, značné zásoby byly zničeny, inventář k obdělávání půdy byl též zničen, pracovníků nebylo a komunikace sloužily z valné části dopravě vojska. Jediná možnost k opatření proviantu byly dodávky z neutrální ciziny, hlavně z Holandska, Dánska a Švýcarska, pokud ovšem nebyly omezeny zásahy umělými nebo přirozenými.

V těchto zemích konkurovalo na trzích nejen Německo a Rakousko, ale též státy nepřátelské, hlavně Anglie. Tím se stalo, že vzájemným přepláče-

ním zboží ceny životních potřeb v těchto neutrálních zemích značně stoupaly, což mělo za následek, že široké vrstvy obyvatelstva viděly v nakupovačích cizích států jen zlo, které podporuje vzestup drahoty, a proto je nenáviděly. Konečně dostoupila dražota v zemích neutrálních takové výše, že bylo nutno omezit a nakonec zakázat vývoz některých předmětů.

V této době byla Anglie obávaným soupeřem Německa na poli obchodním v neutrálních zemích. Vnutila neutrálním státům obchodní smlouvy, kterými byly tyto vázány k dodávkám jejím spejencům. Dánsko, Holandsko a Švýcarský musily dodávat dobytek, mléko, sýr, drůbež a vejce. v Norsku skupili Angličané celé úlovky sledů, které pak neodebrali a ponechali je zkáze.

Obchodní tlak v zemích neutrálních byl konečně takový, že Německo mohlo z neutrální země dovážeti jen za kompenzací surovin a výrobků, které v neutrální cizině nebylo lze dostati, a tak, s malými výjimkami, bylo odkázáno na produkci vlastní země a obsazených území.

Podobně jako v Rakousku, tak i v Německu bylo v prvních měsících války potravinami přímo plýtváno. Po všeobecné panice prvních dní mobilisace, kdy obchody byly obléhány konsumenty, nastaly opět klidné doby a zdálo se, že zásoby u pekařů, kupců, řezníků, jakož i sklady velkoobchodníků jsou nevyčerpatelné. Všeobecně se věřilo, že válka dlouho nepotrvá.

Proto na počátku války nebyla vážnost doby obyvatelstvu dosti jasná. Teprve v lednu 1915 ozývaly se první varovné hlasy a veřejné mínění počalo se zaměstnávatí otázkami vyživovacími. Pod heslem „Nikdo nesmí hladověti, ale každý šetřiti“, šířilo se v Německu hnutí pro omezení všech potřeb životních. První veřejný zásah do hospodaření potravinami byl učiněn již 28. října 1914 výnosem, kterým byla nařízena vymilací sazba u žita a pšenice na nejméně 75%, neboť se počítalo, že tímto opatřením budou zvýšeny zásoby chlebovin asi o 10%.

Zároveň pak bylo nařízeno, aby při výrobě chleba bylo používáno směsi mouky s přimíšením brambor. Mouka ze sušených vloček bramborových byla přidávána v poměru 5:95 dílům žitné mouky při normálním chlebě, kdežto chléb, který obsahoval více brambor, až do 20%, byl označován jako „K. Brot“, t. j. Kriegs-(Kartoffel)-Brot.

Zavedení tohoto chleba nebylo přijato s obzvláštním nadšením, neboť konservativní drobný konsument, jakož i mnohý pekař nechtěl se této novotě

tak snadno přizpůsobiti. Soupis chlebovin 1. prosince 1914 byl však nepříznivý tak, že již 5. ledna 1915 byla učiněna nová opatření. Vymilací sazba u žita byla zvýšena na 82%, noční práce v pekárnách byla zakázána proto, že čerstvé pečivo jde brzy ráno velmi na odbyt, pšeničná mouka směla býti prodávána jen s přimíšením mouky žitné v poměru 7:3 a konečně byl zaveden nový druh chleba t. zv. „K. K. Brot“, který měl větší obsah bramborové mouky než 20%.

Masa bylo v prvním roce války nadbytek, neboť nedostatkem krmiva přišlo k porážce nuceně více dobytka než za normálních poměrů a tak nastala větší konsumce masa.

Teprve 28. října 1915 byly zavedeny zvláštní dni bez masa a bez tuku.

Tento zásah měl citelné následky na vaření v restauracích. Na jídelních listcích v restauracích se výběr jídel z masa stále ztenčoval a objevovala se úplně nová jídla, připravená ze zeleniny a ryb.

Omezení masitých jídel však stále pokračovalo, až výnosem z 31. V. 1916 bylo nařízeno předkládati ve dny, kdy byla dovolena konsumce masa, jen 2 masité jídla k výběru, z nichž si host mohl poručiti jen jedno. Zavedenými lístky na maso bylo kontrolováno dodržování tohoto nařízení, kterým byl nivelisován rozdíl mezi hosty nejlepšího restaurantu na Leipzigerstrasse a hosty malé hospůdky, a to nejen co do jídel, ale i úpravy stolů, neboť odstraněním ubrusů, ubrousků, drahých příborů a jemného stolního náčiní nastalo v restauracích úplné vyrovnání občanstva.

Snaha, aby byla nemajetným vrstvám zajištěna výživa, obzvláště pak v městech, vedla k organisování hromadného stravování občanstva. Bylo prováděno buď decentralisovaně tím, že byly v jednotlivých částech města nově postaveny nebo rozšířeny dosaďadní obecní kuchyně, neb centralisovaně tak, že strava, uzavřená v ústřední kuchyni byla rozvážena pojezdými kuchyněmi nebo vozy elektrických drah do různých okresů, kde byla na ulicích rozdělena.

Tak v Berlíně byla ústřední kuchyně v centrální tržnici s denní výkonností 20.000 l uvařené stravy.

Na jedné straně tržnice byly stroje na řezání, loupání, krájení a praní, řady kuchařek vařily v kotlech stravu pro přichozí, kteří po předložení denního lístku dostali podle přání buď celou nebo poloviční dávku. Přichozí mohl sníst stravu buď na místě u sto-

lů k tomu zvlášť postavených, nebo si ji mohl odnésti domů.

V roce 1916 bylo požadováno v denním tisku, jakož i v parlamentě, aby hromadné stravování bylo povinné pro všechno obyvatelstvo nebo alespoň pro obyvatele měst.

Někteří viděli v tom velké hospodářské přednosti, bude-li strava připravována ve velkých společných kuchyních a ne v jednotlivých domácnostech a poukazovali na hromadné stravování v kasárnách, v nemocnicích a p.

Tato propaganda připadá do počátků „Válečného výživovacího úřadu“, který byl zřízen v květnu 1916. Po zralém uvážení zavrhl však tento zavedení nuceného hromadného stravování městského obyvatelstva, neboť úmysl vyživovati jednotně z moci úřední celý národ byla jen utopie, vzniklá z válečné psychosy.

Venkov jako převážně samozásobitel musil by býti stejně vyňat z této povinnosti a podobně by nebylo z technických důvodů možno, aby obyvatelé měst různého stáří a různého zaměstnání mohli býti všichni stejně stravováni.

Citelným zásahem veřejných orgánů do hospodaření potravinami byli konsumentům nuceni požadovati jako přídavek k nedostačujícím přidělovaným dávkám takové potraviny a pochutiny, s kterými stát nehospodařil. Poněvadž zásoby těchto prostředků byly brzo vyčerpány, vrhl se průmysl potravinářský na výrobu náhražek. Podobně jako v Anglii čaj, tak v Německu byla káva v širokých vrstvách nejoblíbenějším nápojem. V Německu se pila káva v každé denní době ráno, po obědě, k svačině a na venkově se připravovala káva převážně i k večeři.

Předválečná spotřeba kávy dosahovala výše 175.000 tun surové kávy v ceně kolem 500 milionů marek.

Počátkem srpna 1914 bylo v přístavech Hamburku a Brémách něco přes 2.000.000 balíků kávy, mimo 1.000.000 balíků kávy, které ležely v těchto přístavech jako majetek státu San Paolo. V zemi byly též velké zásoby kávy, které vystačily až do roku 1915, kdy však konsumentům nemohli již zrnkovou kávu dostati. Průmysl potravinářský se proto přizpůsobil velké poptávce po kávových náhražkách a počal vyráběti praženou kávu z ječmene a žita. V roce 1917–18 bylo však již nutno používat i k výrobě kávových náhražek ovocných jader, skořápek, ořechů, ovesných pluch a i jiných neužitečných rostlin.

Podobně byly vyráběny i náhražky ostatních potravin, které byly sice do-

dávány do obchodu v nejrozmanitějších formách, ve skutečnosti však nebyly nějakým novým vynálezem, nýbrž jen sloučeninami známých a dávno již používaných surovin. Bylo těžko rozoznati hranice, kde končil reálný obchod a kde počínal podvod. Náhražková konjunktura používala křiklavé reklamy, fantastických jmen a vysokých cen k odbytu svých výrobků. Obsah náhražek nebyl vždy úměrný jejich ceně a často pod pláštěm „mineralisování“ potraviny, obsahovaly tyto náhražky sádro, plavenou křidu, písek, popel a podobné bezcenné součástky. Na ochranu konsumentů bylo vydáno 7. března 1918 vládní nařízení, kterým byla výroba a prodej náhražek vázána povolením příslušných úřadů.

Různých druhů náhražek bylo velké množství.

Tak ke konci války bylo v Německu registrováno úředně povolených přípravků:

náhražek salámů	836
„ polévek	849
„ kávy	511
„ piva	277
„ likérů	449
„ prášků do pečiva	511

a tak dále.

Úředním registrováním náhražek bylo dosaženo, že do obchodu byly dány jen náhražky určité hodnoty, které odpovídaly zdravotním požadavkům.

Dr. Skalweit pojednává dále o radikálním opatření německé vlády, aby bylo zamezeno zkrmení obilnin a bramborů domácím zvířectvem tím, že bylo vydáno nařízení, kterým bylo uloženo obcím nad 5000 obyvatel udržovati zásobu konzervového masa. Zároveň dostaly obce právo vykoupiti z moci úřední pro tento účel vepřový dobytek za úředně stanovenou cenu.

Tento radikální postup na „vyvražďení vepřů“ byl podporován několika berlínskými profesory, kteří vypočetli, že zásoby brambor budou spotřebovány koncem července, nebude-li poraženo nejméně 12 mil. vepřů.

Výsledek byl, že v době od 1. XII. 1914 do 15. III. 1915 ubylo vepřů o skoro 9 mil., t. j. o 35%. Počátkem května 1915 byla však tato akce zastavena, když bylo seznáno, že zbylé zásoby bramborů jsou dostatečné. Kritika se ovšem obrátila proti profesorům, kteří způsobili tuto „bartolomějskou noc štetináčů“, neboť obyvatelstvu byla způsobena zbytečná škoda nehospodárnou spotřebou masa z poražených vepřů.

Tento značný pokles vepřového dobytka měl neblahý vliv na ceny skotu.

neboť v nedostatku masa vepřového hleděl si konsum opatřit maso hovězí a tato velká poptávka měla pak v zápatí značné stoupání cen hovězího masa. Když ceny hovězího dobytka dostoupily takové fantastické výše, že uveřejňování úředních záznamů tržních cen musilo být zastaveno, aby obyvatelstvo nebylo znepokojováno, odhodlala se vláda vyhlásit v měsíci březnu 1916 maximální ceny za skot.

Zavedení těchto maximálních cen mělo za následek, že pokleslo obeslání dobytčích trhů zbožím a hrozil nedostatek masa. Aby tomu bylo zabráněno, byla zřízena říšská ústředna masová, která řídila a organizovala zásobování obyvatelstva masem tak obezřele, že ku př. v roce 1917 mohla být obyvatelstvu vydávána po určitý čas místo scházející dávky chleba, dvojnásobná dávka masa.

Obširně se rozpisuje dále autor o politice maximálních cen. Při první panice na trhu potravinářském počátkem srpna 1914, kdy jen v Berlíně 200—300 tisíc dělnických rodin dalo své malé úspory do nákupu potravin, nastal takový vzestup cen, že 4. srpna 1914 byla parlamentem přijata již v míru uchystaná osnova zákona, kterou byla úřadům dána pravomoc vyhlásit maximální ceny na předměty denní potřeby.

S počátku byl účinek vyhlášených maximálních cen skvělý, neboť se značně omezila lichva. Ovšem tento výsledek zavedení maximálních cen měl svůj účinek na počátku války, kdy bylo ještě dostatek zásob a kdy skladiště byla plna.

Avšak blokáda Německa a naděje na dlouhou dobu trvání války způsobily, že velkoobchod počal skupovat zboží na sklad, nastal nedostatek zboží, města se přeplácela, a přes to, že byly vyhlášeny úřední ceny maximální, platila města skutečné „maximální ceny“, které daleko převyšovaly ceny úředně stanovené. Nedostatek zásob způsobil, že lichva v tu dobu dostoupila nevídané výše.

Válečná lichva byla výslednicí, nikoli však příčinou skutečného nedostatku zboží, neboť podobně jako před válkou ucházeli se 2 prodávací o jednoho kupce, tak opačně za války běželo 100 kupujících za jedním prodávacem, který měl proto jakési monopolní postavení.

Obchodníci nabízeli ke koupi a prodeji všeliké zboží: umělý med, kukuričnou mouku, tlumoky z nepromokavého plátna, olej k topení, zavařeniny, rýžová košťata, citronovou šťávu, slanečky, oves a všechny možné jiné druhy zboží, uvedené v slovníku zbožíznalství

Reální obchod ustoupil obchodu řetězovému a diferenčnímu, který se konečně zvrhl v obchod podloudný, štítící se světla veřejnosti.

Zavedením maximálních cen byl konsument chráněn alespoň v reálním obchodě před závažným vzestupem cen nezbytných životních potřeb a v měnové politice nastala nucená stabilisace poměru zlaté marky k marce papírové, čímž bylo uměle oddáleno, že se marka nezhroutila již v dobách válečných.

Autor pojednává dále podrobně o technice přidělování potravin obyvatelstvu na lístky, o stanovení výměry potravin v jednotlivých obdobích válečných let, jakož i o energických opatřeních vlády na potírání podloudného obchodu potravin.

Celé dílo líčí nám živě celý hospodářský život Německa, poučuje o organizaci, o technice a o rozsahu houževnatého hospodář. boje celého národa proti odloučení od světa v kritické době válečné, kdy síly všech směřovaly za jediným cílem „durchhalten“.

Kniha je pozoruhodnou učebnicí k poznání vlivu války na celý hospodářský život národa, jakož i k poznání prostředků, které by tyto kritické následky zmírnily. Škpt. J. Růžicka.

Von Kuhl: Entstehung, Durchführung u. Zusammenbruch der Offensive von 1918. Nákla dem spol. pro politiku a dějiny; 2. vydání, stran 220.

Naděje, které kladli Němci v své operace, provedené v r. 1917, že totiž jim přinesou vítězství a tím i ukončení války, se nesplnily. Proto se musilo vrchní velitelství německé v zimě r. 1917/18 rozhodnouti, zda v příštím roce povede válku obrannou či útočnou. Toto rozhodnutí bylo tím závažnější, ježto se dobře vědělo, že na zdaru nebo nezdaru provedení způsobu dalšího vedení války, který zvolí, závisí i příznivý nebo nepříznivý výsledek pro Německo. Vrchní německé vedení se rozhodlo pro válku útočnou, vědouce, že by obrana nijak neurychlila skončení války, ba naopak že by Německu spíše uškodila, než prospěla.

Vznik útočné akce, provedené Němci v r. 1918 ve velkém měřítku, její průběh, jakož i konečné zhroucení líčí generál von Kuhl ve výše uvedeně knize.

Dílo je zvláštním vydáním dobrého zdání, podaného vyšetřovacímu parlamentnímu výboru německého říšského sněmu, jenž byl sestaven, aby zkoumal otázky viny ve světové válce. Toto dobré zdání má název „Vznik,

provedení a zhroucení ofensivy roku 1918".

Kniha je rozdělena ve 2 části: první, část materiální, a druhou, taktickou. V první části podává autor výčet německých sil a vypočítává, kolik německých sil bylo před ofensivou přesunuto na západní frontu, a udává počet sil spojenců. Zároveň si dává otázku, zda bylo možno přesunouti ještě více německých sil na západní frontu. Aby osvětlil, že to nebylo možno, ličí autor neutěšenou materiální situaci centrálních mocností, zejména pokud jde o životní potřeby, a osvětluje situaci v jednotlivých zemích, které Němci musili exploatovat, aby chybějící materiál dodali vojsku na frontě, životní potřeby pak především obyvatelstvu v zápolí, jehož vyživovací situace byla téměř zoufalá. Mezi těmito zeměmi, které Němci dilem z materiálního, dilem i z taktického důvodu musili aspoň částečně obsadit, byly zejména Rumunsko a Ukrajina, Turecko, Rusko a Macedonie. Probrav pak situaci v těchto jednotlivých zemích, přichází autor nezbytně k závěru, že ty německé síly, které tam byly, byly skutečně minimální a že tedy odtud nebylo možno nic převézt na západní frontu.

Zvláštní kapitolu věnuje autor Rakousku-Uhersku, když probírá jeho vnitřní situaci, jeho situaci vojenskou a ličí dlouhá vyjednávání, vedená o tom, má-li se rakousko-uherského vojska použití na samostatném úseku fronty. Z celé kapitoly vane určitý despekt k rakousko-uherské armádě a autor sám prozrazuje, že si německé vrchní velení necenilo příliš tuto rakousko-uherskou pomoc, že však, ve hnáno jsouc do úzkých, musilo i tuto pomoc s díkem přijmouti. Podrobně je vylíčeno i zasažení amerického vojska na západní frontě a dovidáme se, že to byl jeden z hlavních důvodů, který vedl německé vrchní velení k časnému provedení ofensivy r. 1918, ježto se obávalo, že v létě počet amerického vojska vzroste tak, že Německo již nebude moci nijak proti spojenecké frontě na západě působiti. V dalších kapitolách probírá autor materiální situaci ústředních mocností, zejména stran doplňování a zásobování jejich vojsk koňmi, zbraněmi, střelivem a pohonnými hmotami, ličí, jakou paniku způsobily v německém vojsku anglické tanky a jak Německo teprve proto počalo vyrábět tanky, a shrnuje situaci, která se vytvořila koncem roku 1917, takto:

Na západní frontě začalo přibývat amerických vojsk a dalo se čekat, že v příštím roce počet jich značně vzro-

ste. Chování Bulharska bylo nejisté, císař Karel se snažil o separátní mír, ježto hospodářská situace Rakouska byla neutěšená, zkrátka, že na spojení Německa s pojezdností nebylo a že v mnohých věcech byli spíše pro Německo přítěží, než aby mu pomohli. Kromě toho ponorková válka nedala Německu ty výsledky, jaké od ní čekalo, ježto nijak nemohla zabránit americkým transportům do Evropy. Německo tedy musilo hledati rychlé rozhodnutí na západní frontě také proto, že posílní válka působila neblaze na stav německé armády. Vojsku způsobovala častá nepřátelská palba a časté útoky nepřítele dosti velké ztráty, hlavně však dlouhý pobyt v zákopech vojsko demoralisoval agitace tu nacházela živnou půdu, takže nastával v některých částech zjev masové deserce.

V II. části knihy se věnuje autor zejména otázkám taktickým. Přiznává, že si Němci byli dobře vědomi toho, že, ztroskotá-li se zamýšlená ofensiva, jest i celá válka prohrána, což bylo i miněni Ludendorffovo. Dále jsou v této části probrány všechny události, předcházející ofensivu (vybrání místa k útoku, plán útoku), jakož i vylíčen průběh německých útoků r. 1918, t. j. pěti velkých útoků, a to: I. od 21. března do 4. dubna v Pi-kardii mezi Croisilles à la Fère, v němž Němci prorazili dohodovou frontu až do nebezpečné blízkosti Amiensu, při čemž svými děly střelili na Paříž, II. od 9. dubna do 29. dubna ve Flandrech u Armentières na vrch Kemmel, jenž skončil po namáhavých bojích dobytím Kemmelu, III. od 27. května do 31. května vedený přes Soissons-Fimes až u Château Thierry, při čemž ztečena Chemin des Dames, překročena Aisna a dobytá linie Compiègne-Soissons, IV. od 4. do 11. července v Picardii u Noyonu a konečně V. od 15. do 17. července po obou stranách Remeše a na Epernay-Châlons, jenž neměl žádného výsledku.

Těchto 5 velkých německých útoků, provedených s velikými silami a taktika s posledním napětím, nemělo však toho účinku, jaký byl očekáván. Taktický výsledek byl sice dobrý, fronta nepřátelská byla prolomena a namnohých místech zatlačena daleko zpět, strategický výsledek se však rovnal nule. Němci vyčerpáni stáli před nastávajícími útoky Trojdhody, které byly zahájeny 18. července Fochem z lesa Villers-Cotterêts na Soissons. Rada těchto útoků, vedených Dohodou s velikými silami a se značnou intenzitou, má za následek ústup Němců a konečnou jejich kapitulaci 11. listopadu 1918.

V kapitole, věnované příčinám zhroutení Německa, dochází autor ku přesvědčení, že to byl 1. stav vojska, jež bylo posílení válkou vyčerpáno a nemělo náležitěho doplnění, takže bojový počet jednotlivých praporů klesl na minimum, 2. působení tanků, zbraně to německému vojsku neznámé a přinášející do jeho řad demoralisaci a desorganisaci, 3. šíření se antimilitaristická a pacifistická propagace, která měla za následek časté deserce a zbláhání do zajetí, 4. špatný duch docházejících doplňků, které byly nakaženy revolučními hesly a frázemi a které je zanašely do řad frontového vojska.

Na konec si dává autor otázku, zda Německo mohlo na podzim ještě bojovat a přichází k názoru, že mohlo. Nebyl by to sice býval boj za vítězství, neboť válka byla ztracena, nýbrž za podmínky příměří a míru, jež by se srovnávaly s německou etí.

Kniha činí nárok na jakési „úřední“ vyličení událostí r. 1918, ač přiznává, že není možno ještě vyřknouti konečný úsudek, konečnou kritiku o těchto událostech. První díl knihy stojí jaksí na pevnější půdě, opíraje se hojně o statistická data, kdežto druhý díl, naplněný jen taktickými úvahami, nemá těch absolutních závěrů, jež snad možno učiniti v části první.

Tato druhá část knihy je však zajímavější než část první, zejména ve svých kapitolách, vztahujících se na předběžné přípravy chystané ofensivy. Čtenář má možnost nahlédnouti do vnitřní práce německého vrchního vedení a seznámi se s různými zajímavými myšlenkami jednotlivých německých vojevůdců. Že snad u některých nastane jakási korektura v jeho celkovém charakteru a schopnostech, je na bile dni.

Celkem tedy možno říci, že kniha je zajímavým příspěvkem k historii Německa r. 1918. Získala by určitě, kdyby byla vybavena mapami a skizami, vztahujícími se k uvedeně ofensivě a jest jen litovati, že tomu tak není.

Škpt. gšt. Jaroslav Kovář.

Dr. Eugen von Frauenholz: Deutsche Kriegs- und Heeresgeschichte in den Umrisen dargestellt, nákladem R. Oldenbourg. München u. Berlin 1927, stran X + 324, s jednou mapou.

Autor, aktivní major a soukromý docent mnichovské university, přikročil k sepsání svého díla, jak sám v úvodě přiznává, ze dvou důvodů:

jednak chtěl nahraditi dosavadní nedostatek v německé literatuře, v níž dosud nebylo díla, líčícího vývoj německého vojska jako celku — mini vývoj vojska všech států bývalého německého spolku, tedy i Rakouska-Uherska — ač základní rys tohoto vývoje je německý a společný a ač se ve vývoji vojska, jehož organizace je vždy po jisté stránce výrazem vůle národa, zobrazují jeho charakteristické rysy a ač při jeho líčení jako celku vyniknou společné vlastnosti německého národa, politicky roztržitého v různé státy; jednak chtěl vyhověti přání svých posluchačů, kteří chtěli mít dílo, jež by je informovalo v hlavních rysech o význačných vývojových liniích německého vojska od nejstarších dob až po dobu přítomnou a nebylo příliš obsáhlé, a aby i svou cenou bylo lehce dostupné.

Zdá se, že tento důvod nabyl u autora vrchu, a proto nutno knihu též posuzovati s tohoto hlediska: šlo mu především o sepsání dobré informační příručky.

Sluší říci, že se tohoto úkolu, který, jak sám v úvodu uvádí, nebyl snadný a vděčný, neboť mnohé věci bylo nutno vypustiti, mnohé pak opakovati, aby neutrpěla celistvost jednotlivých kapitol, zhostil autor dobře.

Na 300 stránkách seznamuje čtenáře s historií vývoje vojska německých států, počínaje nejstaršími zprávami o Germánech a konče světovou válkou, všimaje si při tom nejen vojska po všech jeho stránkách vývoje — výstroj, výzbroj, zásobování, doplňování, taktika — nýbrž i vnitřních poměrů té oné doby, podávaje stručně charakteristiku jednotlivých panovníků a průběh válek v dočtené době vedených. Světová válka je však v knize odbyta stručně, zejména příčiny jejího vzniku. Pres to kniha není psána suchým slohem učebnic, nepřestává na suchém konstatování a výpočtu fakt. Její sloh je zajímavý, takže dovede čtenáře upoutati.

Toto dílo jest jakýmsi průvodcem dějinami vývoje vojska německých států od nejstarších dob až po dobu přítomnou a výborně poslouží tomu, kdo se chce rychle s tímto vývojem seznámiti. Tomu, kdo se chce věnovati detailnímu studiu některých otázek, dobře poslouží bohatý seznam literatury, který jest ke knize připojen.

Škpt. gšt. Jaroslav Kovář.

Frantz Günther: Die Vernichtungsschlacht in kriegsgeschichtlichen Beispielen.

Berlin 1928. Nákladem L. S. Mittler & Sohn, stran VII + 139, 12 skizz v textu, 33 map a jedna přehledná mapa.

Kniha, k níž úvod napsal generál Metzsch, arm. insp. výcviku a výchovy, byla napsána za tím účelem, aby podala stručně a jasně význačné válečné události a povzbudila k dalšímu studiu válečných dějin. Byla sepsána na pří-
mý rozkaz výše uvedeného armádního inspektorátu a chce tedy především býti jakousi informativní pomůckou, z níž by zejména začátečníci ve studiu válečných dějin čerpali nutné poučení pro svou práci. Proto též nesmíme v knize hledati nějaké hluboké strategické a taktické úvahy; u některých bitev jsou jen stručné závěry, zmiňující se o významu bitvy, jinde najdeme citaci ze Schlieffena anebo aplikaci na bitvu u Cannae. V celku jsou však bitvy vyličený stručně tak, jak se zběhly, aniž zabíhají do příliš širokých taktických detailů.

Někde jsou líčeny události předcházející bitvu příliš kuse a čtenář vpadne takřka „in medias res“, takže chce-li se poučiti detailně o tom, co k tažení vedlo, je nucen sáhnouti k všeobecné historii. Zajímavé je, proč autor užil pro svoji knihu titulu „Zničující bitva“, ač sám v úvodě doznává, že mnohé z těch bitev, které jsou v knize líčeny, nebyly nijak zničující.

V knize je vyličená především bitva u Cannae r. 216 př. Kr., pak některé bitvy Friedricha Velkého — Praha, Rossbach, Leuthen, Zorndorf, Kunersdorf, Liegnitz, Torgau — z Napoleono-
vých tažení Marengo, Ulm, Jena, tažení r. 1813, Ligny — Belle Alliance; pak je tu bitva u Custozy a Hradce Králové r. 1866, válka r. 1870-71, ze světové války bitva na Marne, u Tannenbergu, zimní tažení v Mazursku r. 1915, boje v Rusku r. 1915, v Srbsku r. 1915 a rumunská kampaň r. 1916. Ke knize jsou přidány přehledné tabulky ze světové války o bojujících armádách (počet obyvatelstva, mobilizovaných vojsk, jejich ztráty a p.).

V celku lze říci, že kniha začátečníku při studiu válečných dějin sotva dobře poslouží, ježto je nutno mít již

o válečných dějinách jisté vědomosti, aby bylo knize dobře porozuměno. Kniha poslouží však výborně tomu, kdo si chce látku, která jest ve stručně zhuštěném obsahu zde probírána, zopakovati. Náčrtý a mapy jsou pečlivě provedeny.

Štkpt. gšt. Jaroslav Kovář.

Leyen von der Ludwig: Offiziersunterricht. Berlin 1928, nákladem „Offene Worte“ stran VII. + 84.

Knižka chce býti vodítkem důstojníku vychovatelé a podati mu návod, jak si má při vyučování vojinů počínati. Podkladem k jejímu sepsání byly, jak sám autor v úvodníku prozrazuje, praktické zkušenosti, získané dlouhým vyučováním a nikoli theoretické studium různých vyučovacích metod.

Spisek se dělí na 2 díly: První je všeobecný. Jeho kapitoly „o vzdělání ve vojsku, o jednotlivostech vyučování o tom, co se musí požadovati od učitele o žácích, o postupu při vyučování“ zmiňují se o cílech vojenského vyučování, jak si při něm počínati a jak je prováděti. Druhý díl, nadepsaný „Myšlenky o některých vyučovacích tématech“ je konkrétnější, neboť probírá již určitá témata, jako pojem povinnosti, věrnosti, kamarádství, alkoholismus, stížnosti, jak vyučovati děje, pisu, vlastivědu a jak si má učitel vésti při probírání otázek dne. Uvedený způsoby nemá však býti vzorem nebo nějakým schematem, jehož nutno se při vyučování přesně držeti — neboť schema je hrotem myšlení — nýbrž chce prostě učitelé ukázati, na co při vyučování může narazit a čeho je se mu vyvarovati.

Ač kniha jest psána především pro německého vychovatele a vane z ní starý německý duch — patrně je to zvláště z kapitoly, v níž se pojednává o způsobu vyučování dějepisu — přece může býti užitečnou každému důstojníku vychovatelé. Z jejích vět, psaných prostým nehledaným slohem možno poznati, že k čtenáři mluví skutečně starý vychovatel, jenž k tomu, co čtenář podává, dospěl dlouhou vychovatelskou praxí.

Štkpt. gšt. Jaroslav Kovář.